

TRI GRACIJE IZ PTUJA

PETER KOS

Narodna banka Slovenije, Ljubljana

Leta 1956 so v strugi Drave pri mestnem kopališču v Ptujju slučajno našli na okrogel keramičen pokrovček, ki se danes hrani v Pokrajinskem muzeju v Ptujju.¹ Pokrovček s premerom 7,8 cm je izdelan iz rjavordeče žgane gline (slika 1).

Na pokrovčku so reliefno upodobljene tri Gracije v svoji standardni predstavitvi. Na osnovni liniji stojita ob straneh dve goli Graciji, upodobljeni od spredaj, ki se ozirata na levo oziroma desno stran, v iztegnjeni levici oziroma desnici pa držita svoje attribute (klasje ali vejico), ki se na precej poškodovanem reliefu ne dajo dobro razložiti. Med njima stoji tretja gola Gracija, upodobljena od zadaj, ki objema svoji sestri čez rame. Glavo ima obrnjeno na desno. Na zgornjem obodu reliefa so ob strani ostanki napisov, od katerega so razvidne 0,5 cm visoke črke [...]T[.....]HRIT VDOA MOR. Reliefna upodobitev je na robovih pokrovčka zaključena s pikami med dvema tankima črtama.

Čeprav se je relief v rečni strugi precej poškodoval in je z njega delno odpadla glazura, je vendar očitno, da je bil skrbno in večje izdelan.

Motiv treh Gracij, katerih že samo ime *Χάριτες*, *Χάρις* pomeni nekaj lepega, ljubkega, nekaj, česar se vsak človek veseli,² se pogosto uporablja kot upodobitev v reliefu, na mozaikih, freskah, ogledalih, oljenkah, gemah in novcih.³ Podobne upodobitve na keramičnem pokrovu v nam dostopni literaturi nismo mogli zaslediti, prav tako ne napisa poleg upodobitve motiva treh Gracij.⁴

Obrtnik je imel brez dvoma pred očmi Gracije kot simbol ljubkosti in vsega lepega, ko je v Ptujju oblikoval obravnavani pokrovček.⁵ To noto je podkrepil še s tremi besedami, ki jih je vnesel na zgornji del oboda pokrova, od katerih sta ohranjeni le 'lepota' in 'ljubezen', besedici, ki izražata vsakodnevno človekovo hrepenenje. S [*pulc*]hritudo moremo namreč dopolniti drugo besedo, *amor* je jasno čitljiva, od prve besede pa je ohranjen le T, toliko da jo lahko dopolnjujemo [*gra*]t[*ia*], milina.

Glede na podobne upodobitve treh Gracij na oljenkah in ogledalih, zlasti pa na osnovi tega motiva, upodobljenega na novcih, moremo izdelavo ptujskega pokrovčka časovno postaviti nekam na prehod 2. v 3. stoletje.

¹ Inv. št. 10.304.

² Za etimologijo in genealogijo glej RE 6 (1899) 2150—2167 s.v. Charites. Prim. tudi Liddell-Scott 1978 sl.

³ Zbrano pri W. Deonna, Le groupe des trois graces nues et sa descendance, *Revue Archéologique* 31 (1930) 274—332. Delno dopolnil: H.-J. Kellner, Drei Grazien aus Bayern, *Studien zur Vor- und Frühgeschichtlichen Archäologie* (Festschrift für Joachim Werner zum 65. Geburtstag) (1974) 191—196.

⁴ Razen napisa na svinčenem ogledalu iz Trakije A XAPIC EIMI, *Bull. de Corr. Hellénique* (1897) 121 sl. — cit. po W. Deonna 298, op. 2.

⁵ Ptuj kot veliko lončarsko središče lahko nedvomno smatramo za kraj nastanka našega pokrova. Prim. Z. Šubic, Kompleks rimskih opekarskih peči v Ptuj, AV 19 (1968) 455—472.

DREI GRAZIEN AUS PTUJ

Zusammenfassung

Im Jahre 1956 wurde im Fluss Drava in Ptuj ein keramischer Deckel von 7,8 cm Durchmesser mit der Reliefabbildung dreier Grazien in ihrer üblichen Darstellung gefunden.

Auf einer Basislinie stehen drei nackte Grazien, von denen die beiden aussen stehenden von vorne und die in der Mitte stehende von rückwärts dargestellt sind. Am oberen Rand des Reliefs sind die Reste der Inschrift [...]t[...].hrit vdoā mor erhalten, was mit den Wörten *pulchritudo* und *amor* zu lesen ist; das erste Wort kann *[gra]t[ia]* heißen.

Die Entstehung des höchstwahrscheinlich in Ptuj angefertigten Deckels ist aufgrund von Analogien an den Übergang vom 2. zum 3. Jahrhundert zu setzen.

Čeprav se je relief v tehnični praksi poškodoval in je z njega delno obpadla glazura, je vendar očitno, da je bil skulpto in vseže izdelan. Motiv treh Grazij, katerih že samo ime kaže, da so pomeni nekega lepote, česar se vsak človek veseli, se pogosto uporabljalo kot upodobitev v reliefu, na mozaikih, freskah, ogledalih, oltarjih, gemah in novicah. Podobne upodobitve na keramičnem pokrovu v nam dostopni literaturi nismo mogli zaslediti, prav tako ne napisa poleg upodobitve motiva treh Grazij.

Opomba je imel pred očmi Grazije kot simbol ljubezni in vsega lepega, ko je v prvu oblikoval obravnavani pokrovček. To noto je podpirali še s tremi besedami, ki jih je vnesel na zgornji del oboda pokrova, od katere sta ohranjeni le 'hrit' in 'vdoā', besedi, ki izražata vsako-dnevno človekovo hrepenenje. S [pule]hritudo moremo namreč dopolniti drugo besedo, amor je jasno čitljiva, od prve besede pa je ohranjen le T, toliko da jo lahko dopolnjujemo [gra]t[ia], milina.

Glede na podobne upodobitve treh Grazij na oltarjih in ogledalih, zlasti pa na osnovi tega motiva, upodobljenega na novicah, moremo izdelavo ptujkega pokrovčka časovno postaviti nekam na prehod 2. v 3. stoletje.



1 Glinasti medaljon s prizorom treh Gracij iz Ptuja (1 : 1,5). —
Tonmedaillon mit Grazien-Darstellung aus Ptuj (1 : 1,5)